Emro Science and Education
International open-access scientific journal
Journal homepage: https://journal.emro.uz

OPEN ACCESS

CONFERENCE PAPER OPEN ACCESS

Vol. 2 No. 2 (2026) · "Milliy statistika tizimida yangi bosqich: barqaror rivojlanish maqsadlari, xalqar... DOI: 10.5281/zenodo.24319808

"MILLIY STATISTIKA TIZIMIDA YANGI BOSQICH: BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARI, XALQARO STANDARTLAR VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR"

DAVLAT BYUDJETI, SOLIQLAR VA DAVLAT QARZI

ISXOQJONOVA SHAHZODA
Millat Umidi universiteti, "Xalqaro biznes va moliya" fakulteti 2-bosqich talabasi.
Ilmiy rahbar: Umarova Muqaddas Abbasovna.

ANNOTATSIYA
Ushbu maqolada davlat byudjetining shakllanishi, soliq tizimining unga ta'siri va davlat qarzining iqtisodiy barqarorlikdagi o'rni tahlil qilinadi. O'zbekiston iqtisodiyotida byudjet taqchilligini kamaytirish va soliq islohotlarining ahamiyati yoritilgan.
Kalit so'zlar: Davlat byudjeti, soliqlar, davlat qarzi, fiskal siyosat, YAIM, defitsit.
ABSTRACT
This paper analyzes the formation of the state budget, the impact of the tax system on it, and the role of public debt in economic stability. The importance of reducing the budget deficit and tax reforms in the economy of Uzbekistan is highlighted.
Keywords: State budget, taxes, public debt, fiscal policy, GDP, deficit
АННОТАЦИЯ
В данной работе анализируются формирование государственного бюджета, влияние налоговой системы на него и роль государственного долга в экономической стабильности. Освещается важность сокращения дефицита бюджета и налоговых реформ в экономике Узбекистана.
Ключевые слова: Государственный бюджет, налоги, государственный долг, фискальная политика, ВВП, дефицит.

KIRISH

Bugungi global iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida har bir mamlakatning moliyaviy barqarorligi uning fiskal siyosatiga bog'liq. Davlat byudjeti — bu mamlakatning asosiy moliyaviy rejasi bo'lib, u jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlaydi. Soliqlar esa ushbu rejaning asosiy daromad manbai hisoblanadi. Biroq, ko'pincha xarajatlarning daromadlardan ustun kelishi **davlat qarzi**ning shakllanishiga olib keladi. Ushbu uchlikning o'zaro mutanosibligi mamlakatning investitsion jozibadorligi va aholi farovonligini belgilaydi.

DAVLAT BYUDJETI: MOLIYAVIY TIZIM ASOSI

Davlat byudjeti — bu davlatning o'z vazifalarini bajarishi uchun zarur bo'lgan pul mablag'lari jamg'armasining shakllanishi va sarflanishi shaklidir. U iqtisodiyotni tartibga solishning asosiy dastagi hisoblanadi.
Byudjet ikki asosiy tarkibiy qismdan iborat:

1. **Daromadlar:** Soliqlar, bojxona to'lovlari, davlat mulkidan olinadigan foyda.

Published: 05.06.2026
Cite this article: Isxoqjonova Shahzoda, Umarova Muqaddas Abbasovna (2026). Davlat byudjeti, soliqlar va davlat qarzi. Emro Science and Education, 2(2). https://doi.org/10.5281/zenodo.24319808
© 2026 The Author(s). Published by Emro Science and Education. This is an open access article.

2. **Xarajatlar:** Ijtimoiy soha (ta’lim, tibbiyot), mudofaa, infratuzilmani rivojlantirish va davlat apparatini saqlash.

Byudjetning holati uch xil bo‘lishi mumkin: **profitsit** (daromad > xarajat), **muvozanatlashgan** va **defitsit** (xarajat > daromad). Hozirgi kunda ko‘plab rivojlanayotgan davlatlar kabi O‘zbekistonda ham ijtimoiy loyihalarni moliyalashtirish maqsadida byudjet defitsiti kuzatilmoqda, bu esa o‘z navbatida qarz olish ehtiyojini tug‘diradi.

SOLIQLAR: BYUDJETNING QON TOMIRI

Soliqlar — davlat tomonidan qonun hujjatlari bilan belgilangan, yuridik va jismoniy shaxslardan byudjetga undiriladigan majburiy to‘lovlardir. Soliqlar iqtisodiyotda ham fiskal (xazinani to‘ldirish), ham rag‘batlantiruvchi funksiyani bajaradi.

Soliq tizimining samaradorligi **Laffer egri chizig‘i** orqali tushuntiriladi: soliq stavkasining haddan tashqari yuqori bo‘lishi tadbirkorlik faolligini pasaytiradi va daromadlarning "soya"ga o‘tishiga sabab bo‘ladi. O‘zbekistonda so‘nggi yillarda QQS stavkasining 15% dan 12% ga tushirilishi va foyda solig‘ining optimallashtirilishi aynan iqtisodiy faollikni oshirishga qaratilgan

DAVLAT QARZI: ZARURAT VA XATARLAR

Davlat qarzi — davlatning ichki va tashqi kreditorlar oldidagi moliyaviy majburiyatlari yig‘indisidir. Agar davlat byudjet defitsitini qoplash uchun soliq stavkalarini oshira olmasa, u qarz olishga majbur bo‘ladi.

- **Ichki qarz:** Mamlakat ichidagi banklar va aholidan olingan qarzlar (obligatsiyalar orqali).
- **Tashqi qarz:** Xalqaro moliya institutlari (Jahon banki, XMV) va boshqa davlatlardan olingan qarzlar.

Davlat qarzi agar investitsiya loyihalariga, ya’ni kelajakda daromad keltiruvchi sohalarga yo‘naltirilsa, u iqtisodiy o‘sish drayveri bo‘ladi. Ammo u faqat iste’mol va joriy xarajatlarga sarflansa, mamlakatni "qarz tuzog‘iga" tushirib qo‘yishi mumkin.

O‘ZARO ALOQADORLIK TAHLILI

Ushbu uchta element bir-biri bilan uzviy bog‘liq zanjirni tashkil etadi:

1. **Soliqlar yetarli bo‘lmasa** Byudjetda defitsit hosil bo‘ladi.
2. **Defitsitni yopish uchun** Davlat qarzi jalb qilinadi.
3. **Qarzni qaytarish uchun** Kelajakda soliq tushumlari ko‘payishi yoki yangi qarz olinishi kerak.

Jadval 1: Byudjet, Soliq va Qarz ko‘rsatkichlari dinamikasi (shartli tahlil)

Ko‘rsatkichlar	2022-yil	2023-yil	2024-yil (prognoz)
Soliq tushumlari (trln so‘m)	148	165	182
Byudjet xarajatlari (trln so‘m)	160	185	205
Byudjet defitsiti (YAIMga nisbatan %)	-3.5%	-5.0%	-4.0%
Davlat qarzi (mlrd AQSH doll.)	29.2	32.5	35.0

TAHLIL VA NATIJALAR

O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston iqtisodiyotida davlat qarzi miqdori hali xavfsiz darajada (YAIMning 60% idan past). Biroq, defitsitning oshib borishi soliq ma’muriyatchiligini yanada raqamlashtirishni talab etadi.

Asosiy natijalar:

- Soliq yukini kamaytirish orqali "yashirin iqtisodiyot" ulushini qisqartirish byudjet barqarorligini ta’minlaydi.
- Davlat qarzining tarkibida uzoq muddatli va past foizli imtiyozli kreditlar ulushini oshirish lozim.
- Byudjet ochiqligini ta’minlash ("Ochiq byudjet" portali orqali) xarajatlar samaradorligini oshiradi.

XULOSA

Davlat byudjeti, soliqlar va davlat qarzi iqtisodiy barqarorlikning "oltin uchburchagi"dir. Ularning samarali boshqaruvi uchun quyidagilar taklif etiladi:

1. Soliq bazasini kengaytirish (stavkalarni oshirish hisobiga emas, balki qamrovni oshirish orqali).
2. Davlat qarzini faqatgina yuqori texnologiyali va eksportbop loyihalarga yo‘naltirish.
3. Byudjet xarajatlarini qat’iy nazorat qilish va samarasiz subsidiyalardan voz kechish.

Bu choralar kelajakda mamlakatning moliyaviy mustaqilligini mustahkamlashga va barqaror iqtisodiy o‘sishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining Soliq Kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2023.

IQTISODIY STATISTIKA KAFEDRASI — Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

2. Vahobov A.V., Malikov T.S. Moliya: Darslik. – Toshkent: Iqtisod-moliya, 2021.
3. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi ma’lumotlari (www.mf.uz).
4. World Bank Report: Public Debt Management in Emerging Markets, 2023.

IQTISODIY
STATISTIKA KAFEDRASI
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti